

Міністерство освіти і науки України
Інститут історії України НАН України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Чернівецька міська рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства

**НА ПЕРЕТИНІ ЕПОХ.
ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА:
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ, ГЕОПОЛІТИЧНІ
ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ,
ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ,
присвячена 110-й річниці початку
Великої війни 1914-1918 рр.**

МАТЕРІАЛИ ТА ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27-28 вересня 2024 року

Чернівці – 2024

УДК 94(100)"1914/1918"

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 17.09.2024 р.).

Редакційна колегія: проф. О.В. Добржанський (голова), доц. В.Л. Карпо, проф. В.П. Фісанов, проф. О.І Сич, проф. М.К. Чучко, доц. Г.М. Яценюк, доц. Г.М. Скорейко, доц. С.В. Герегова, доц. А.В. Мінаєв, асист. М.В. Глібіщук (відповідальний секретар), асист. Н.М. Христан.

Рецензенти:

Литвин М.Р. – д.і.н., професор, завідувач відділу Центр дослідження українсько-польських відносин» Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича.

Зуляк І.С. – д.і.н., професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Н 125 На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять. Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914-1918 рр., Чернівці, 27-28 вересня 2024 р. Матеріали і тези доповідей / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2024. – с.

УДК 94(100)"1914/1918"

У збірнику матеріалів та тез учасників конференції розглядаються актуальні питання історії Першої світової війни. Значна увага приділена паралелям подій Великої війни 1914-1918 рр. з сучасною війною російської держави проти України.

Для науковців, студентів, вчителів історії та широкого загалу читачів.

З М І С Т

МАТЕРІАЛИ

Олександр Лисенко

Чи необхідна для розв'язання «українського питання» ІІІ світова війна?	10
---	----

Олександр Реснт

Від Романових до Путіна: криваве розлучення України з Російською імперією і Перша світова війна як його тригер	20
--	----

ТЕЗИ

Aleksandr Ivanov

Ort during First World War	29
----------------------------------	----

Yevhen Shyshka

Residents of Mykolayivka village, Bakhmut uyezd, in the First World War	31
--	----

Сергій Адамович

План українського військового десанту на Кубань восени 1914 р.: нереалізований шанс	32
--	----

Олександр Безаров

Єврейське питання в Російській імперії у роки Першої світової війни на шпальтах «Киевлянина»	35
---	----

Катерина Біла

Українці Галичини та Буковини у воєнній пропаганді Російської імперії (1914 – 1917 рр.): «Збірний образ»	37
---	----

Тамара Богачик

Основні події Першої світової війни на території Північнобессарабського краю	39
---	----

Андрій Бойда

Взаємодія Василя Порайка і Євгена Коновальця
в Галичині та під час російського полону (1906-1916) 41

Оксана Вільшанська

Міське населення в роки Першої світової війни:
повсякденне життя і суспільні настрої 43

Олександр Гадинко

Місто Сторожинець в роки Першої
світової війни (1914-1918) 45

Сергій Гакман

Проблема Буковини в російсько-румунських
відносинах під час Першої світової війни 47

Світлана Герегова

Щоденник Івана Бажанського – вагоме джерело
з історії Великої війни на Буковині 49

Микола Глібіщук

Шпигуноманія у роки Першої світової війни:
буковинський вимір 51

Андрій Гресько

Контакти Андрея Шептицького та Дмитра Вітовського
під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) 53

Василь Грицканюк

Утворення маріонеткової ГСРР в Західній Україні
як один із наслідків Першої світової війни 55

Микола Гуйванюк

Парамілітаризація січового руху Галичини й Буковини
напередодні Першої світової війни 57

Олександр Добржанський

Національні прагнення українців Буковини
в роки Першої світової війни 60

Олександр Донік

Гуманітарна складова діяльності Союзу міст
в Україні в роки Першої світової війни 63

Оксана Дрогобицька

Санітарно-гігієнічне становище населення
Станиславівщини у 1918 – 1923 рр. 65

Владислав Єрмоленко

Василь Стефаник і Перша світова війна
(громадсько-політична діяльність) 67

Любов Жванко

Біженці Великої війни: трансформації краєвиду
українського провінційного міста 69

Андрій Жук

Діяльність греко-католицького духовенства
Тернопільщини в ході Першої світової війни 71

Іван Зуляк, Ярослав Богдан

Декларативні наміри російської окупаційної влади
щодо надання допомоги місцевому населенню
Тернопільської губернії у 1914 р. 73

Юлія Івасюта

Необхідність деколонізації Росії у аналогії
з наслідками цього ж процесу в 1917-1921 рр. 75

Оксана Каліщук

Історичні паралелі як інструмент аналізу
російсько-української війни: приклад Великої війни 77

Тарас Ковалець

Звичай та повсякдення українців Галичини
й Галицького Поділля у часи «Великої війни»
очима німецьких солдатів 81

Андрій Королько

Російська окупація Покуття під час
брусиловського прориву 1916 р. 83

Петро Костючок

Стрест-тест етнополітичної адаптивності українців
карпатського регіону під час Великої війни (1914–1915 рр.) 85

Олена Кужельна

Перші дні роботи Товариства Червоного Хреста у Києві
на початку Великої війни. Зі спогадів киянина
Володимира Федоровича Романова 87

Ярослав Кушнір

Структура та завдання органів управління Буковини
в період адміністративної уніфікації Румунії (1918-1920) 90

Володимир Любченко

Обміни заручниками під час Першої світової війни:
Кейс Соломона Вайссельбергера та інших чернівчан 92

Борис Малиновський

Початок наступу німецьких військ
в Україні (лютий 1918 року)..... 94

Наталія Мартиненко, Микола Григоров

Організація медичної допомоги пораненим
в роки Першої світової війни 96

Тетяна Мінаєва, Андрій Мінаєв

Обмін військовополоненими інвалідами та
хворими під час Першої світової війни 98

Володимир Молчанов

Вплив науково-технічного прогресу на характер
Першої світової війни в Україні100

Сюзанна Мотрук

Вшанування пам'яті британських сестер милосердя
під час Великої війни на сучасному етапі103

Андрій Наumenко

Організація та завдання російської та
австро-угорської кінноти на початку Першої світової війни106

Наталія Нечасєва-Юрійчук

Усвідомлення [не]безпеки: ідеї Інтермаріуму у ХХІ сторіччі108

Назарій Петрів

Євангельсько-баптистський рух на західноукраїнських землях
у переддень Першої світової війни110

Руслан Пиріг

Українська гетьманська держава в пошуках
прихильності Антанти (1918 рік)111

Ігор Піддубний

Роль біженців з Австро-Угорщини в організації
об'єднавчих процесів у роки Першої світової війни114

Марія Пірко

Воєнний щоденник Богдана Заклинського
як історичне джерело 117

Василь Притулюк

Місця національної пам'яті років Першої світової війни
в українсько-польських відносинах 119

Тарас П'ятничук

Образ ворога в американській політичній карикатурі
періоду Великої війни 1914-1918 рр. 121

Богдан Рибак

Михайло Ганушевський у вирії Першої світової війни
та визвольних змагань в Галичині в 1914-1921 рр..... 123

Людмила Рожкова

Мілітаристська пропаганда у роки першої світової війни 125

Олександр Сич

Пропаганда як спадок Першої світової війни 128

Ганна Скорейко

Галицько-Буковинський комітет і його роль у поверненні
українських бранців з російського полону 130

Людмила Стрільчук

Меморіал орлят, як відгомін Великої війни
у історичній пам'яті 133

Роман Тимченко,

Східна Галичина в умовах завершення
світової війни: між Києвом і Віднем 135

Мирослава Філіпович

Історична пам'ять як ціль у «гібридній війні» 137

Володимир Фісанов

Британські літератори у «війні слів»
у роки світового конфлікту, 1914-1916 139

Назарій Христан

Велика війна і соціум: антисемітизм у політиці російської
окупаційної адміністрації на Буковині у 1914 – 1915 рр. 141

Ігор Цепенда, Володимир Великочий

Перша світова війна як етап реалізації
українського соборництва на початку XX століття 144

Віталій Чебаник

«Озброєний мир»: вектори біполярної конфронтації
напередодні Першої світової війни 146

Михайло Чучко

Діяльність австрійських правоохоронних органів
на Буковині в роки Першої світової війни 148

Валентина Шандра

Евакуація шкіл з Царства Польського і
прифронтових українських губерній
під час Першої світової війни 150

Олег Шилюк

Повсякденне життя буковинців: документи
1914-1918 рр. з фондів університетської книгозбірні 152

Світлана Шульга

Чеська дружина у Великій війні155

Лілія Щербін

Між націоналізмом та лібералізмом:

українське питання та П. Струве157

Тарас КОВАЛЕЦЬ
(Чернівці)

ЗВИЧАЇ ТА ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ Й ГАЛИЦЬКОГО ПОДІЛЛЯ У ЧАСИ «ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ» ОЧИМА НІМЕЦЬКИХ СОЛДАТІВ

У міжвоєнний час з'явилася серія видань історій полків німецької армії (т.зв. «Пам'ятні сторінки», «Erinnerungsblätter»). Однією з них є історія 40 го королівського саксонського запасного піхотного полку, видана у Дрездені 1929 р. Вона базується на щоденниках бойових дій полку та спогадах окремих вояків, упорядкованих лейтенантом Рудольфом Шпором, і представляє опис бойових дій, умов життя солдатів та їх взаємодії з цивільним населенням. Полк пройшов бої у Франції, після чого був перекинутий в Галичину і Галицьке Поділля. Під час перебування там хроніст полку зафіксував цінні описи й фото, що свідчать про звичаї та повсякдення місцевих українців.

Поселення й житлові умови. Містечка мало відрізнялися за типом забудови від сіл. Переважали одноповерхові, малі й тісні задушливі хати, криті соломою (у Соколівці через це на очах солдатів блискавично згоріло 40 хат), обмазані глиною і землею, де мешкали родини з 8 і більше осіб (кілька поколінь). Рідкістю були двокімнатні хати під черепицею чи бляхою із господарським приміщенням збоку. Для захисту від холоду взимку хати обкладалися очеретом.

Інтер'єр був дуже скромним. У кімнаті зазвичай стояло єдине ліжко для матері й найменших дітей, чоловіки спали на вузьких дерев'яних лавах уздовж стін. За підлогу правив утрамбований ґрунт. Велика цегляна піч ставала об'єктом солдатських жартів. Один кут кімнати прикрашався дешевими іконами.

У хатах взимку тримали птицю і худобу (телят, льох з поросятами, гусей).

Тарас Ковалець – к.і.н., асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Єдині кам'яні чи цегляні споруди в населених пунктах – красиві церкви (Стоянів та Горохів). Часто церкви були й дерев'яні, вкриті гонтами, з нефарбованого бруса, чорні від часу. Зanedбані, без огорож цвинтарі обабіч сіл з високими чорними дерев'яними хрестами справляли похмуре враження.

Особливо багато нарікань сипалося на «жахливі» дороги (в районі Бродів піщані, на інших теренах ґрунтові) та вулиці поселень, котрі «через величезну кількість бруду часто були майже непрохідними». Особливістю Галицького Поділля були численні великі ставки та чотирикутні обшиті деревом колодязі.

Одяг та зовнішній вигляд. Звичний одяг чоловіків складався з сорочки і лляних штанів, підтримуваних поясом, а святковий із сукняних штанів, жилета, піджака та чобіт. Жінки й дівчата у неділю вбиралися у барвисті спідниці та хустки, багато вишиті сорочки й корсети, взували шнуровані черевики або чоботи. У будні всі (навіть часто взимку) ходили здебільшого босоніж.

Землеробство. На Галицькому Поділлі любили садити картоплю, кукурудзу, боби, сочевицю. Обробіток примітивний (рівня «Тридцятилітньої війни», простим плугом і мотикою), через родючість землі без вживання добрив.

Звичаї та обряди. Жителі зустрічали солдатів процесіями з хоругвами та вітальними піснями (Яблунів), їжею і напоями, вдячно тисли руки (Копичинці), намагалися цілувати долоні й поли мундирів, що завдавало німцям дискомфорт.

На Різдво селяни спалювали солом'яні хрести перед воротами дворів для захисту від нещастя та обв'язували солом'яними мотузками фруктові дерева. 14 січня діти посівали хати кукурудзяними та вівсяними зернами, за що отримували булочки (Нагірянка). Святкове меню: кутя з пшениці, замоченої у молоці, голубці з гречаною начинкою і часником, вареники з квашеною капустою і картоплею, боби, капуста в молочно-борошняному соусі.

Весільний обряд у Молодичному: прикрашена паперовою короною та стрічками наречена у переддень весілля танцювала в клуні з подружками, у день весілля цілувала чоботи і руки кожному присутньому чоловікові, у церкві стояла вкрита «білим лляним полотном»; опис традицій прийому молодої пари до хати батьками, зрізання і закопування чоловіком коси дружини.

Українська музика солдатам не подобалась, а німецька вже місцевим була «негарна». На смак німців, українки здебільшого некрасиві; жінки були «робочою худобою у родині», швидко старіли і ставали «відштовхуюче потворними».

Висновок: унікальність, свіжість, незаангажованість та цінність даних

Андрій КОРОЛЬКО
(Івано-Франківськ)

РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ ПОКУТТЯ ПІД ЧАС БРУСИЛОВСЬКОГО ПРОРИВУ 1916 р.

На початку 1916 р. російські війська спробували повернутись у Східну Галичину. Одна з ліній фронту, на якому знаходилась 9-а російська армія, проходила по лінії Тисмениця – Нижнів – Порхова – Ялівець – Чортків. Однак особливо «ожив» фронт наприкінці весни 1916 р. Новий наступ Південно-Західного фронту під командуванням генерала О. Брусилова на просторі від м. Луцька до м. Чернівців розпочався у кінці травня. Наступ російських військ на територію Покуття відбувався у кількох напрямках. У першій декаді червня відбувалися запеклі бої за контроль над р. Дністер. Російські війська захопили м. Снятин і м. Городенку. Особливо уперті бої відбувались в с. Незвисько Городенківського повіту. Інший напрям наступу російських військ відбувався у районі м. Коломиї і м. Станиславова. У другій половині червня австрійські війська змушені залишити м. Коломию. Російські кавалеристи великими силами наступали на північ від м. Обертина, однак австрійській піхоті і артилерії вдалося на деякий час призупинити атаку ворожих сил.

Наприкінці липня 1916 р. військова ситуація на Покутті нормалізувалася. Австрійській армії Ботнера вдалось стримати наступ російських військ на лінії від устя р. Коропець до р. Дністер – с. Озеряни – шлях між м. Товмач

Андрій Королько – к.і.н., доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.